SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

3-son (4- jild)

2024

ISSN: 2181-1342 (Online)
Сайт: https://scienceproblems.uz
DOI: 10.47390/SPR1342V4I3Y2024

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОИЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 3 (4) - 2024

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2024

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Аброр – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

Турсунов Равшан Нормуратович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Холикулов Ахмаджон Боймахамматович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Габриэльян Софья Ивановна – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Миллий Университети.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Насирходжаева Дилафруз Сабитхановна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Остонокулов Азамат Абдукаримович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент молия институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Хожаев Азизхон Саидалохонович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Фарғона политехника институти

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакаров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликов Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Саидова Камола Усканбаевна – фалсафа фанлари доктори, “Tashkent International University of Education” халқаро университети;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Ўроқова Ойсулув Жамолиддиновна – фалсафа фанлари доктори, доцент, Андижон давлат тиббиёт институти, Ижтимоий-гуманитар фанлар кафедраси мудири;

Носирходжаева Гулнора Абдукаххаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Турдиев Бехруз Собирович – фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Бухоро давлат университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳасанов Шавкат Аҳадович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Бахронова Дилрабо Келдиёровна – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Мирсанов Ғайбулло Қулмуродович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Рахман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАР:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуротовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Утемуратов Махмут Ажимуратович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳакимов Комил Бахтиярович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Юсупов Сардорбек Баходирович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби;

Жўраев Шерзод Юлдашевич – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Бабаджанов Атабек Давронбекович – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Раҳматов Элёр Жумабоевич - юридик фанлар номзоди, Тошкент давлат юридик университети;

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Хашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Каюмова Насиба Ашуровна – педагогика фанлари доктори, профессор, Қарши давлат университети;

Тайланова Шохида Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент;

Жуманиёзова Муҳайё Тожиевна – педагогика фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Ибрахимов Санжар Урунбаевич – педагогика фанлари доктори, Иқтисодиёт ва педагогика университети;

Жавлиева Шахноза Баходировна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети;

Бобомуротова Латофат Элмуродовна - педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Васила Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбаҳор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психологияси кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Шамшетова Анжим Карамаддиновна – психология фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

Содиқова Шоҳида Мархабоевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атақулович –сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич –сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхатига киритилган.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари” электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил: scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).

МУНДАРИЖА

07.00.00 – ТАРИХ ФАНЛАРИ

Hamroyev Asliddin Umed oʻgʻli
"GULSHANUL MULUK" ("SHOHLAR GULSHANI") ASARI – MANGʻITLAR HUKMRONLIGI DAVRI MUARRIXLIGI NAMUNASI 13-18

Bazarbayeva Shohsanam Muratovna
SIRDARYO VILOYATIDA VETERINARIYA SOHASIGA OID ISLOHOTLAR (XIX ASR OXIRI – XX ASR BOSHLARI) 19-23

Asadova Dilnoza Innatovna
OʻZBEKISTONDA RAQS SAN'ATI SOHASIDA KADLAR TAYYORLASH MASALASI TARIXI VA BUGUNI 24-28

Ҳайитов Умед Яҳёевич
ЎЗБЕКИСТОН ССР МУВАҚҚАТ ИНҚИЛОБИЙ ҚЎМИТАСИ (МАРКАЗИЙ РЕВКОМ)НИНГ ТАШКИЛ ТОПИШИ ВА ФАОЛИЯТИ 29-34

Омонова Сарвиноз Ориф қизи
ЎЗБЕКИСТОНДА СОВЕТ ДАВРИДА ЖИСМОНИЙ ТАРБИЯ ВА СПОРТНИНГ ҲОЛАТИ... 35-42

08.00.00 – ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ

Алимханова Нигора Алимхановна
ТОВАР-МОДДИЙ ЗАХИРАЛАР АУДИТИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ 43-52

Mahmudova Dilafruz Hasanovna
KORPORATIV BOSHQARUVNING AYRIM NAZARIY JIHATLARI 53-60

Toxirov Akbarxon Toirxon o'g'li
SANOAT KORXONALARIDA IQTISODIY XAVFSIZLIKNING EKONOMETRIK MODELLASHTIRISH 61-69

Мехмоналиев Улугбек Эркинжон угли
СУЩНОСТЬ ОРГАНИЗАЦИИ СЛУЖБЫ ВНУТРЕННЕГО АУДИТА НА ПРЕДПРИЯТИЯХ . 70-75

Паязов Мурод Максудович
"ЎЗБЕКИСТОН ТЕМИР ЙЎЛЛАРИ" АЖДА ТРАНСФОРМАЦИЯЛАШ ЖАРАЁНЛАРИНИ АМАЛГА ОШИРИШ МЕТОДИКАСИ 76-86

Шадибекова Дилдор Абдурахмановна
ЛОГИСТИЧЕСКИЙ РЫНОК УЗБЕКИСТАНА И ПРОБЛЕМЫ ЕГО РАЗВИТИЯ 87-92

Malikova Dilrabo, Khudoiberdieva Maftunabonu
INNOVATIVE HR MANAGEMENT: NECESSITY AND METHODS OF APPLICATION 93-99

Мамажонова Одинахон Алишер қизи
КОРХОНАЛАР БОШҚАРУВИДА ИННОВАЦИЯЛАРДАН ФОЙДАЛАНИШ ЖАРАЁНЛАРИНИНГ РИВОЖЛАНИШ ТЕНДЕНЦИЯЛАРИ 100-106

Nozimov Eldor Anvarovich
ELEKTRON TIJORATNI RIVOJLANISHDA OʻZBEKISTON VA XORIJIY DAVLATLARNING OʻRNI 107-115

Буранова Жазира Эргаш қизи
ВЛИЯНИЕ ЦИФРОВИЗАЦИИ ЭКОНОМИКИ НА ИНКЛЮЗИВНЫЙ РОСТ ГОСУДАРСТВА 116-120

Худойназаров Фахритдин Хаитович
КИЧИК БИЗНЕС ВА ХУСУСИЙ ТАДБИРКОРЛИК ФАОЛИЯТИДА РАҚАМЛИ ТЕХНОЛОГИЯЛАРНИНГ ИҚТИСОДИЙ АҲАМИЯТИ 121-127

Бахтиёров Бобур Баходир ўғли
ТИЖОРАТ БАНКЛАРИ РЕСУРСЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИШ ВА БАНК ЛИКВИДЛИЛИГИНИ БОШҚАРИШНИНГ МЕТОДОЛОГИК АСОСЛАРИ 128-136

Isomitdinova Gulbaxor Kurbonaliyevna
OʻZBEKISTON SHAROITIDA INVESTITSIYA RISKLARINI BOSHQARISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH 137-145

Yuldashev Shadiyor Shuxrat o'g'li
OLIY TA'LIM O'QUV JARAYONLARIDA ZAMONAVIY VEB TEXNOLOGIYALARI INTEGRATSIYASI 146-150

Baxtiyorov Asrorbek Azizjon oʻgʻli
TIJORAT BANKINING KREDIT SIYOSATI ASOSLARI, UNING IQTISODIY MOHIYATI 151-159

Saidov Shohruh Mirzo
SOCIO-ECONOMIC ANALYSIS OF CONDITIONS OF DEVELOPMENT OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS 160-169

Kunduzova Kumrixon Ibragimovna
IQTISODIY RIVOJLANISHNING HOZIRGI BOSQICHIDA XOʻJALIK YURITUVCHI SUBYEKTLAR FAOLIYATIDAGI JORIY AKTIVLAR TUSHUNCHASI VA UNING OʻRNI 170-177

Inomjon Matkarimov
AGROKIMYO BIOKIMYO XIZMATLARI IJTIMOIY IQTISODIY SAMARADORLIGINI TA’MINLASHNING SWOT TAHLILI 178-183

09.00.00 – ФАЛСАФА ФАНЛАРИ

Gʻaybullayev Otabek Muxammadiyevich
JAMIYATDA ESTETIK MADANIYAT RIVOJLANISHINING FALSAFIY ASOSLARI 184-189

Masharipova Gularam Kamilovna
MAHMUD IBN MUHAMMAD IBN UMAR AL-CHAGʻMINIYNING «AL-MULAXXAS FI-L-HAY’A» RISOLASINING NUSXALARI VA QOZIZODA RUMIYNING SHARHI 190-198

Абдуллаханова Гулбахор Саттаровна
ФИЛОСОФСКИЕ ВЗГЛЯДЫ ИБН СИНО И ИХ РОЛЬ В УКРЕПЛЕНИИ ДУХОВНО-ЦЕННОСТНЫХ ОСНОВ СОВРЕМЕННОГО РАЗВИТИЯ ЦИВИЛИЗАЦИИ 199-206

Urinov Xushnudjon Abdulomitovich
TA’LIM VA KASB-HUNAR ISLOHOTLARI GENEZISI: KASBIY FAOLIYAT VA MEHNATGA MUNOSABATNING TARIXIY SHAKLLANISHI 207-220

Азизқулов Акрам Абдурахмонович
ШАРҚШУНОС УИЛЬЯМ ЭРСКИН ТАДҚИҚОТЛАРИДА БОБУРИЙЛАР СУЛОЛАСИ ТАРИХИНИНГ ЁРИТИЛИШИ 221-227

Kenjayev Ulugʻbek Muratovich
BEFARQLIK HAQIDAGI FALSAFIY FIKRLAR RIVOJI 228-232

Gʻaybullayeva Laylo Safarboyevna
MAHALLADA YOSHLAR SIYOSIY FAOLLIGINI OSHIRISHDA IJTIMOIY-FALSAFIY RIVOJLANISH MASALALARI 233-238

Xo'janova Tamara Jo'raevna
YOSHLAR MA'NAVIYATIGA TAHDID VA ULARDAN O'ZINI ONGLI HIMOYA QILISH KO'NIKMALARI 239-245

Jabborova Saodat Sattorovna
MA'NAVIY SALOHIYATNING IJTIMOIY TARAQQIYOT MANBAI SIFATIDA XUSUSIYATLARI 246-252

Xusanov G'olib Elmurodovich
O'ZBEK OILALARINING RIVOJLANISHIDA AXLOQIY TAFAKKUR MASALALARI 253-257

Агзамходжаева Шахноза Саидматмабовна
МУСУЛЬМАНСКОЕ БОГОСЛОВИЕ, СВЯЩЕННЫЙ КОРАН И ТВОРЧЕСТВО НАВОИ В КОНТЕКСТЕ ФИЛОСОФСКОЙ КОМПАРАТИВИСТИКИ 258-265

O'razov Bobir Baxtiyorovich
IJTIMOIY DAVLATNING NAZARIY VA METODOLOGIK ASOSLARI: VUJUDGA KELISH SHARTLARI, BELGILARI VA FUNKSIYALARI 266-270

Qunishev Ulug'bek Ulashevich
NEMIS KLASSIK FALSAFASIDA JAMIYAT RIVOJLANISHIGA TA'SIR ETUVCHI AXLOQIY VA ESTETIK OMILLAR 271-275

Турдибоев Бозор Худойбердиевич
ЦИВИЛИЗАЦИЯЛАР ТАРИХИЙ ЯХЛИТЛИК НАМОЁН БЎЛИШ ШАКЛЛАРИ СИФАТИДА 276-282

Kenjayeva Dilrabo Rominovna
MARKAZIY OSIYO MUTAFAKKIRLARI TA'LIMOTIDA O'ZLIKNI ANGLASH TUSHUNCHASI VA UNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI 283-287

Azamatova Gulrukh Islom qizi
SOCIOCULTURAL ASPECTS IN KARL POPPER'S PHILOSOPHY IN THE CONTEXT OF MODERN EDUCATION 288-293

Тошпулатова Ширин Мухиддиновна
ЭТИЧЕСКИЕ ОРИЕНТИРЫ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ГРАЖДАНСКОЙ СЛУЖБЫ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН 294-302

Yuldasheva Dilorom Yuldashevna
SCIENTIFIC ATTITUDE TO CONSCIOUSNESS AND ITS INFLUENCE ON THE FIELD OF EDUCATION 303-307

Bekchanov Xudoybergan O'rinivich, Yusupova Firuza Hajiboy qizi, Yulliyeva Sohiba Shuhrat qizi
MAKTABGACHA YOSHDAGI KATTA GURUH TARBIYALANUVCHILARDA IJTIMOIY VA KOMMUNIKATIV QOBILYATNING RIVOJLANISHI 308-314

10.00.00 – ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ

Ткебучава Ирина Георгиевна
ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ ФОРМИРОВАНИЯ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ СТУДЕНТОВ ПРИ ОБУЧЕНИИ ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ 315-320

Ikromxonova Firuza Ikromovna, Jazira Nursultanqizi
TIPOLOGIK TAHLIL - KOMPOZITSIYA VA JANR (TARIXIY ASARLAR MISOLIDA) 321-327

Ashurova Maftuna Asqar qizi
LINGUACULTURAL PECULIARITIES OF THE CONCEPT "HAPPINESS" IN ENGLISH AND UZBEK LANGUAGES 328-334

Mustafayeva Saodat Burxanovna
SALIM ASHUR SHE'RLARIDA LINGVOMADANIY BIRLIKLAR VOSITASIDA VOQELIKNI BADIIY TALQIN ETISH 335-340

Abdulxayeva Nodirabegim Ixtiyorjon qizi
DRAMATIK ASARLARNI TARJIMA QILISHDA LEKSIK-SEMANTIK, LINGVOKULTUROLOGIK MASALALAR 341-346

Xajiyeva Dilfuza Adambayevna
FOLKLOR VOSITALARINING ZAMONAVIY ADABIYOTDAGI O'RNI VA O'RGANILISHI 347-351

Jumanova Sevara Xolmurod qizi
KIYIM KECHAK NOMLARI TILNING BOYISH MANBAI SIFATIDA 352-356

Hojaliyev Ismail Tadjibayevich, Ismailova Sayyora Tolkinovna
MATN NAZARIYASINING SHAKLLANISHI 357-366

Abdullaev Ulmasbek Khairullayevich
LITERARY WORKS AS THE MOST IMPORTANT AND WELL-ACCLAIMED COMPONENTS OF THE CULTURAL HERITAGE OF THE NATION 367-370

Maxmudova Fotima Maqsud qizi
TYPES OF MEDIA TEXT LANGUAGE 371-375

Maxmudova Zuhra Maqsud qizi
BADIIY TARJIMANING TILSHUNOSLIKDAGI AHAMIYATI 376-380

Davronova Zulfiya Boboyevna
UZBEK- FRENCH RELATIONS AS A BINDING PART OF INTERNATIONAL CULTURAL AND HISTORICAL EXPERIENCE 381-386

Hakimova Dilrabo Yo'ldoshovna
TERMINOLOGIYA SOHASINING TARIXI VA DOLZARB MUAMMOLARI XUSUSIDA 387-392

Мадрахимов Тулибай Абдукаримович
СЎЗЛАШУВ НУТҚИНИНГ ТИЛ ФУНКЦИОНАЛ ВАРИАНТЛАРИ ОРАСИДА ТУТГАН ЎРНИ 393-395

12.00.00 – ЮРИДИК ФАНЛАР

Ergashev Ikrom Abdurasulovich
SOLIQ INTIZOMINI BUZISH BILAN BOG'LIQ HUQUQBUZARLIKLAR UCHUN JAVOBGARLIKNING AYRIM JIHATLARINING ILMIY-NAZARIY TAHLILI 396-402

Куатбек Гулнар Куатбековна
ВОПРОСЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ МЕЖДУНАРОДНЫХ СТАНДАРТОВ ТРАНСПАРЕНТНОСТИ ПРЕДСТАВИТЕЛЬНЫХ ОРГАНОВ МЕСТНОЙ ВЛАСТИ 403-409

Jurayev Dilmurot Mukhtarovich
ANALYSIS OF THE LEGISLATION OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN ON ALTERNATIVE RESOLUTION OF DISPUTES ARISING FROM ADMINISTRATIVE AND PUBLIC LEGAL RELATIONS 410-415

Mirakhmedova Fazilat Khokim kizi
CRIMES OF MANUFACTURING AND SELLING PHARMACEUTICALS IN A WAY TO DANGER THE LIVES AND HEALTH OF INDIVIDUALS (Evaluation of Türkiye and Uzbekistan legal system) 416-428

Касимов Нодиржон Содикжонович
ҚАСДДАН ОДАМ ЎЛДИРИШ ЖИНОЯТЛАРИНИНГ УМУМИЙ ВИКТИМОЛОГИК ПРОФИЛАКТИКАСИНИ ТАШКИЛ ЭТИШ 429-438

Кутыбаева Елизавета Дуйсенбаевна, Есенбаев Джанибек Таирович
ЭКОЛОГИК ТУСДАГИ ФАВҚУЛОДДА ВАЗИЯТЛАРДАН МУҲОФАЗА ҚИЛИШНИНГ ҲУҚУҚИЙ АСОСЛАРИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ 439-445

Джалилов Сардор Шавкатович
ҲУҚУҚ МАНБАЛАРИ ВА НОГИРОНЛИГИ БЎЛГАН ШАХСЛАРНИНГ ҲУҚУҚЛАРИНИ КОДИФИКАЦИЯ ҚИЛИШ ЖАРАЁНИ 446-453

13.00.00 – ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ

Mirzayev Qodir Toirovich
ZAMONAVIY XOR SAN'ATI TA'LIMINI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI 454-458

Васильченко Ольга Анатольевна
ИСТОРИЯ И МЕТОДОЛОГИЯ РАЗВИТИЯ ВОКАЛЬНО-ХОРОВОГО ИСКУССТВА В УЗБЕКИСТАНЕ 459-463

Эрназаров Алишер Эргашевич, Бекмурадов Зариф Хуррамович
ЎҚУВ МАШҒУЛОТЛАРИНИНГ МОДУЛЛИ ВА ЛОЙИҲАЛАШТИРИЛГАН ТУРЛАРИ ҲАМДА АХБОРОТ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИШ 464-470

Mattiyeva Feruza Begmatdulobovna
TARJIMONLIK MALAKASINI SHAKLLANTIRISHNING PSIXOLINGVISTIK VA DIDAKTIK XUSUSIYATLARI 471-477

Jurayev Bobomurod Tojiyevich
ABU ALI IBN SINO QARASHLARIDA TA’LIM-TARBIYA MASALALARI 478-482

Umurova Ma’rifat Yoshiyevna
XALQ QO’SHIQLARI VATANPARVARLIK TUYG'USINI RIVOJLANTIRISH VOSITASI SIFATIDA 483-486

Raxmanova Dildora Abdulxamid qizi
INGLIZ TILIDA AKADEMIK YOZUV TUSHUNCHASI VA UNING TALABALAR ILMIY FAOILIYATIDAGI AHAMIYATI 487-492

Rajabiy Aziz Xasanovich
VOKAL ARTISTI FAOLIYATIDA SAHNA MAHORATINING O'RNI 493-497

Omanov Rashid Sherqobilovich
O‘QUVCHILARDA EKOLOGIK TAFAKKURNI SHAKLLANTIRISH JARAYONLARINI TO‘G‘RI TASHKIL ETISH 498-501

Салимов Акром Хайитович
БЎЛАЖАК ЎҚИТУВЧИЛАРДА ОИЛА, МАҲАЛЛА ВА МАКТАБ ҲАМКОРЛИГИНИ АМАЛГА ОШИРИШНИНГ АФЗАЛЛИКЛАРИ 502-507

Mamatmurodov Sharofjon Khudoyarovich
TA’LIM SIFATINI OSHIRISHDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALARNING O‘RNI 508-514

Ли Екатерина Владимировна
СИНЕРГЕТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ИННОВАЦИЙ И ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ 515-523

Ахмедова Нафиса Исаходжаевна, Азаматов Абдулло Исахўжа ўғли, Лутфуллина Румия Анваровна
ЁШ ТЕННИСЧИЛАРНИНГ ЖИСМОНИЙ ТАЙЁРГАРЛИГИНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА ҲАРАКАТЛИ ЎЙИНЛАРНИНГ АҲАМИЯТИ 524-533

Очилова Мехрибон Суратовна, Хамроева Феруза Асроровна
АНАЛИЗ СОВРЕМЕННЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ПЛАТФОРМ И ИХ КЛАССИФИКАЦИЯ 534-541

Amonov Mirjon Namozovich
IJTIMOIY PEDAGOGIK FAOLIYAT VA UNING ASOSIY FUNKSIYALARI 542-547

Sharipov Habibullo Abduqahhorovich
TALABALARNING IJODKORLIGINI RIVOJLANTIRISHDA MUSTAQIL TA’LIMNING O’RNI VA AHAMIYATI 548-552

Yaxiyaxonova Muxiba Maxmudjonovna
RAQAMLI TA’LIM MUHITIDA BOSHLANG‘ICH SINF O‘QUVCHILARINING IT SAVODXONLIGINI OSHIRISH METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH 553-560

Xakimova Gulshan Abduxalilovna
JISMONIY TARBIYA VOSITALARI ORQALI YOSH BOLALARNI SIFATLARINI TARBIYALASH 561-565

Nazarov Rustam Irkinovich
TECHNOLOGY FOR DEVELOPING COMMUNICATIVE COMPETENCE OF STUDENTS IN HIGHER TECHNICAL EDUCATION FIELDS (IN THE EXAMPLE OF ENGLISH LANGUAGE) 566-570

Muqimova Fotima Abduqaxor qizi, Muqimova Zuxra Abduqahor qizi
CHIZMACHILIK DARSLARIDA O‘QUVCHILARNING GRAFIK SAVODXONLIGINI RIVOJLANTIRISHDA O‘YINLI TEXNOLOGIYALADAN FOYDALANISHNING AFZALLIKLARI 571-576

Sulaymanova Dildora Nazarovna, Giyasova Shaxnoza Abdurafikovna
BO‘LAJAK O‘QITUVCHILARNING KREATIV TAFAKKURINI LOYIHAGA ASOSLANGAN O‘QITISH VOSITASIDA RIVOJLANTIRISH MODELI 577-585

Usmonova Matluba Nosirovna
O‘QUVCHILARDA MILLIY VA UMUMINSONIY QADRIYATLARNI TARBIYALASH METODIKASINING KREATIV PEDAGOGIK YONDASHUVI 586-590

Ustaev Abdurazzoq Qurbonovich
MILLIY KURASH SPORT TURINING FUNKSIYALARI VA MAQSADGA ERISHISHDAGI VOSITALARI 591-596

Shoimqulova Nigina Xolmurodovna, Yadigarova Sitora Bahromovna
ADDRESSING CHALLENGES IN TEACHING ENGLISH IN CENTRAL ASIAN COUNTRIES: A SCHOLARLY EXAMINATION 597-603

Yeshanov Marat Urazaliyevich
INGLIZ TILINI O’QITISHDA BO’LAJAK CHET TILI O’QITUVCHILARINING KOMMUNIKATIV KOMPETENSIYASINI TAKOMILLASHTIRISHDA PRAGMATIKANING AHAMIYATI LANGUAGE) 604-616

Tursunova Shahnoza Bekchanovna
JAMOATCHILIK FIKRINI SHAKLLANTIRISHDA JAMOATCHILIK BILAN ALOQALARNING O'RNATISH 617-622

Atoyeva Gulshoda Rabimovna
OILADAGI ZO'RAVONLIKNING O'SMIR XULQIGA PSIXOLOGIK TA'SIRI 623-628

Musinova Ruxshona Yunusovna, Qurbonova Aziza Davlat qizi
JABRLANUVCHI SINDROMI, UNING ASOSIY SABABLARI VA BELGILARI 629-635

Jamolova Mokhigul Bakhtiorovna
METHODS OF DEVELOPING THE CRITICAL THINKING ABILITY OF PRIMARY CLASS STUDENTS THROUGH FAIRY TALES 636-641

SCIENCE PROBLEMS.UZ

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари. -№ 3 (4) - 2024
ISSN: 2181-1342 (Online)
https://scienceproblems.uz

Isomitdinova Gulbaxor Kurbonaliyevna,
Farg'ona Politexnika Instituti,
"Buxgalteriya hisobi va audit" kafedrasi, assistenti,
e-mail: gulbaxor.isomitdinova@ferpi.uz

O'ZBEKISTON SHAROITIDA INVESTITSIYA RISKLARINI BOSHQARISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH

Annotatsiya. Ushbu maqolada O'zbekistonda investitsiya risklarini boshqarish samaradorligini oshirish tizimini takomillashtirish masalalari ko'rib chiqiladi. O'zbekiston iqtisodiyoti rivojlanishining zamonaviy sharoitida ko'plab korxonalar uchun innovatsion va investitsion faoliyatni baholashda iqtisodiy noaniqlik mavjud bo'lib, ushbu maqola risklarni boshqarish orqali investitsiya va innovatsion faoliyatdagi risklarni kamaytirish omillarini tahlil qilishga bag'ishlangan. Investitsiya loyihalarining risklarini boshqarish va ularni tahlil qilish bo'yicha takliflar ishlab chiqilgan va berilgan.

Kalit so'zlar: innovatsiya, investitsiya risk, investitsion loyiha, risk turlari, risklarni baholash, riskni boshqarish.

Isomitdinova Gulbakhor Kurbanalievna,
Fergana Polytechnic Institute,
Assistant of the Department of Accounting and Auditing,

IMPROVING THE EFFICIENCY OF INVESTMENT RISK MANAGEMENT IN UZBEKISTAN

Abstract. This article discusses the issues of improving the system of improving the efficiency of investment risk management in Uzbekistan. In the modern conditions of the development of the economy of Uzbekistan, for many enterprises there is economic uncertainty in the assessment of innovation and investment activities, this article is devoted to the analysis of risk reduction factors in investment and innovation activities through risk management. Proposals on risk management of investment projects and their analysis have been developed and given.

Keywords: innovation, investment risk, investment project, types of risks, risk assessment, risk management.

Исомитдинова Гулбахор Курбоналиевна,
Ферганский политехнический институт,
Ассистент кафедры "Бухгалтерского учета и аудита",

ПОВЫШЕНИЕ ЭФФЕКТИВНОСТИ УПРАВЛЕНИЯ ИНВЕСТИЦИОННЫМИ РИСКАМИ В УСЛОВИЯХ УЗБЕКИСТАНА

Аннотация. В данной статье рассматриваются вопросы совершенствования системы повышения эффективности управления инвестиционными рисками в Узбекистане. В современных условиях развития экономики Узбекистана для многих предприятий существует экономическая неопределенность в оценке инновационной и инвестиционной деятельности, данная статья посвящена анализу факторов снижения риска в инвестиционной и инновационной деятельности посредством управления рисками. Разработаны и даны предложения по управлению рисками инвестиционных проектов и их анализу.

Ключевые слова: инновации, инвестиционный риск, инвестиционный проект, виды рисков, оценка рисков, управление рисками.

DOI: https://doi.org/10.47390/SPR1342V4SI1Y2024N18

Kirish. Investitsiya mazmuni ularning namoyon boʻlish shakllari orqali, investitsiyalar maqsadi esa ularning asosiy funksiyasi – jamgʻarish bilan aniqlanadi. Iqtisodiyotni erkinlashtirish, jamiyatni modernizatsiya va islox kilish sharoitida investitsion faoliyatni rivojlantirish xamda uning tashkiliy-xukukiy asoslarini takomillashtirish, investorlarni huquq va manfaatlarini himoyalash, mamlakatda investitsiya muhitini yaxshilash, investitsiya bozoridagi operatsiyalarning turlari va xususiyatlarini oʻrganish, ushbu investitsion operatsiyalardagi risklar, ularning turlari, xususiyatlari, paydo boʻlish sabablari, ularni baholash hamda boshqarish muxim vazifalardan biri xisoblanadi.

Turli nuqtayi nazarlar, qarashlar va talqinlarni oʻrganish natijasida shunday xulosa chiqarish mumkinki, investitsiya oʻz mablagʻlarini, qarzga olingan va jalb qilingan mablagʻlarni aniq muddatlarga muayyan jarayonlarga, aniq va noaniq risklar bilan bogʻlashdir, bundan asosiy maqsad uning hozirgi qiymatini saqlash va jamgʻarmalarni amalga oshirishdan iboratdir.

Oʻzbekiston bozorni tubdan oʻzgartirish yoʻliga kirgan mamlakat sifatida xorijiy kapitalni jalb qilish boʻyicha oʻz strategiyasini ishlab chiqdi va uni amalga oshirishda faol ishtirok etmoqda. Yangi Oʻzbekistonning 2022-2026-yillarga moʻljallangan rivojlanish strategiyasi kelgusi besh yilda 120 milliard dollar, shu jumladan 70 milliard dollar xorijiy investitsiyalarni jalb qilish choralarini koʻrgan holda, mamlakatdagi investitsiya muhitini yanada yaxshilash va jozibadorligini oshirish zarurligini koʻrsatmoqda [1]. Hujjatda, shuningdek, 2026-yilgacha xorijiy va mahalliy investitsiyalarni jalb qilish strategiyasini amalga oshirish va investitsiyalardan samarali foydalanishning yangi tizimini yaratish va pastdan yuqoriga tamoyiliga asoslangan eksport hajmini oshirish koʻzda tutilgan.

Investor uchun uning manfaatiga mos boʻlgan loyiha uni amalga oshirishdagi yuzaga keluvchi risklarning toʻliq bartaraf etilganidir. Loyihaning iqtisodiy samaradorligini aniqlashda muqobil loyihalarni taqqoslama tahlil etishning ahamiyati juda kattadir. Loyihalarning taqqoslama tahlili, hatto, ularning qaysi biri eng kam riski, yuqori foydali, tez qaytimni, kafolatlangan daromadli, hayotiyligi ishonchli investitsiya loyihasi ekanligini aniqlashga imkon beradi. Bunday tahlil investorning moliyalashtirishga loyiq haqiqiy raqobatbardosh loyihani aniqlashi va tanlashiga imkon beradi.

Mavzuga oid adabiyotlarning tahlili. Investitsion faoliyat maʼlum miqdordagi moliyaviy resurslarni talab qiladi. Bu sarflangan resurslardan investorlar maʼlum daromad, foyda olishni koʻzlaydi. Mazkur foyda esa investorlarning harajatlarini, inflyatsiya omilini, tadbirkorlik riskini qoplashi lozim. Ammo amaliyotda investorlar har doim ham kutilgan, rejalashtirilgan natijalarga erisha olmaydilar. Buning asosiy sabablaridan biri – risklarning mavjudligidir.

Investitsion faoliyatda risk - bu investitsiyalarni qisman yoki toʻliq yoʻqotish, kutilgan daromaddan kamroq foyda olish va loyihada koʻzlangan maqsadlarga erisha olmaslik xataridir. Loyihadan qanchalik koʻp miqdorda daromad kutilsa, u shunchalik yuqori riskni hisoblanadi.

Shu oʻrinda risk tushunchasi toʻgʻirisida toʻxtalib oʻtsak, iqtisodchi Ye.S.Stoyanovaning “Moliyaviy menejment” kitobida “risk — bu zararning paydo boʻlishi yoki prognozlashtirilganidek daromad ololmaslik xavfi ehtimoli” deb taʼrif beradi [2; 178 b].

P.G. Graboviy, S.N. Petrovalar, S.I. Poltavsevning “Zamonaviy biznesda risk” kitobida ta’riflanishicha, “Risk deganda ma’lum bir ishlab chiqarish va moliyaviy faoliyat natijasida korxona tomonidan oʻz resurslarini ma’lum qismidan ayrilish, foyda ololmaslik yoki qoʻshimcha xarajatlar qilish ehtimoli”dir [3; 101 b].

Iqtisodchi V. A. Chaliy-Priluskiyning “Bozor va risk” kitobida keltirilishicha: “Risk — bu tanlov sharoitida bajarilgan shunday faoliyatki, qachonki muvaffaqiyatsizlik sharoitida tanlov oldidagiga nisbatan ogʻirroq sharoitga tushib qolish ehtimoli mavjud boʻladi” [4; 63 b].

Rus olimi V.M. Granaturovning fikricha, “Risk — bu muqarrar tanlov sharoitidagi noaniqlikni bartaraf qilish bilan bogʻliq faoliyat boʻlib, bu jarayonda moʻljallangan natijaga erishishni, muvaffaqiyatsizlik va moʻljaldan farqlanishlarni miqdoriy va sifat jihatdan baholash imkoniyati mavjud” [5; 68 b].

Oʻzbek iqtisodchi olimasi Sh.Z.Abdullayevaning fikricha: risk va xavf-xatar alohida narsa, ya’ni risk bu iqtisod subyektining faoliyatidir va u tanlov bilan bogʻliq. Bu faoliyat subyektning xavf- xatar sharoitidagi tanloviga asosan amalga oshiriladi. Xavf, xatar qanchalik yuqorilashgan sari subyekt shunchalik risk qilmaydi va risk nolga yaqinlashadi [6; 360 b].

Yuqoridagi ta’riflardan koʻrinadiki, riskni tushunishda umumiy qilib aytganda, ikki xil qarash mavjud. Birinchidan, risk — bu obyektiv, ya’ni xavf-xatar, muvaffaqiyatsizlik va uning natijasida resurslarining bir qismidan yoki butunlay ajralish, rejalashtirilgan daromadni ololmaslik, zarar koʻrish deb qarash.

Ikkinchidan, risk — bu subyektning xavf-xatar, muvaffaqiyatsizlik, zarar koʻrish ehtimolini bila turib, yaxshi natijaga erishish umidida faoliyatni amalga oshirish deb qarash. Demak, ikkinchi xil qarashda risk faoliyatdir, faoliyat boshlash yoki boshlamaslikning sharti. Riskka bunday ta’rif berish ham ma’qul emas. Chunki riskni subyektning tanlov asosidagi faoliyati deb tushungan holatimizda riskni xar xil turlarga boʻlib oʻrganish va tasniflashga hojat qolmasdi. Riskni bunday tushunganda riskka ta’sir qiluvchi omillar toʻgʻrisida gapirish mumkin, lekin misol uchun “mamlakat riski” deb riskni alohida nomlay olmasdik. Risklarni boshqarishga ham hojat qolmasdi. Shundan koʻrinadiki, oʻzbek iqtisodchi-olimlari ham riskni xavf-xatar va tavakkalchilik tushunchalari bilan ifodalaydi. Fikrimizcha, xavf-xatar va tavakkalchilik tushunchalarini aniqlashtirib olish maqsadga muvofiqdir.

Risklarni boshqarish boʻyicha ishlar bosqichi, risklarni tahlil qilish boʻyicha ishlarning mazmuni va belgilanishi, loyiha ishtirokchilari tomonidan risklarni tahlil qilish natijalarini oʻrganish, ishlab chiqilgan har qanday investitsion loyihadagi pul mablagʻlari oqimi kelgusi davrga tegishli va istiqbolli xarakterga ega. Shunga aniq ishonch hosil qilish mumkinki, istiqbol notoʻgʻri boʻlishi mumkin, ya’ni koʻzlangan daromadlarga ega boʻla olmaslik mumkin. Shuning uchun tahlil ishlarining eng muhim qismi uning oqibatini hisobga olish, investitsion loyihalar ekspertizasi jarayonida asosiy vosita sifatida risklarni tahlil qilish hisoblanadi.

Tadqiqot metodologiyasi. Mazkur tadqiqotining metodologik asosi iqtisodiy jarayonlar va hodisalarni oʻrganishga dialektik-materialistik yondashuv, umumiy ilmiy tadqiqot usullari, tizimli yondashuv, statistik kuzatuvlar, ekspert baholari va boshqalar. Nazariy pozitsiyalar va xulosalarni asoslash uchun tadqiqotning tahliliy asoslari, Oʻzbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Statistika agentligi, Birlashgan Millatlar Tashkilotining Yevropa iqtisodiy komissiyasining statistik ma’lumotlari va boshqa axborot manbalari asoslanadi.

Natija va muhokamalar. Bozor iqtisodiyotida moliyalashtirish manbalarining ishonchliligi, xavfsizligi, riskliligi, daromaddorligi, likvidliligi, aniq maqsadlari va ularga erishish usullari oʻrtasida chambarchas aloqadorlik bor. Investitsiyalardan kelajakda kutilayotgan samaraga ularning xavfsizligini, daromaddorligini, kapitallashuvini va likvidliligini optimallashtirish hamda investitsiya maqsadlarini kelishtirish, yaʼni murosaga keltirish orqali erishiladi.

Statistik koʻrsatkichlarga koʻra 2022- yilning yanvar-sentyabr oylarida Oʻzbekiston Respublikasida iqtisodiy va ijtimoiy sohalarni rivojlantirish uchun jami moliyalashtirish manbalari hisobidan 190,0 trln. soʻm oʻzlashtirilgan boʻlib, 2021- yilning mos davriga nisbatan 105,0 % ni tashkil etdi (1-rasm).

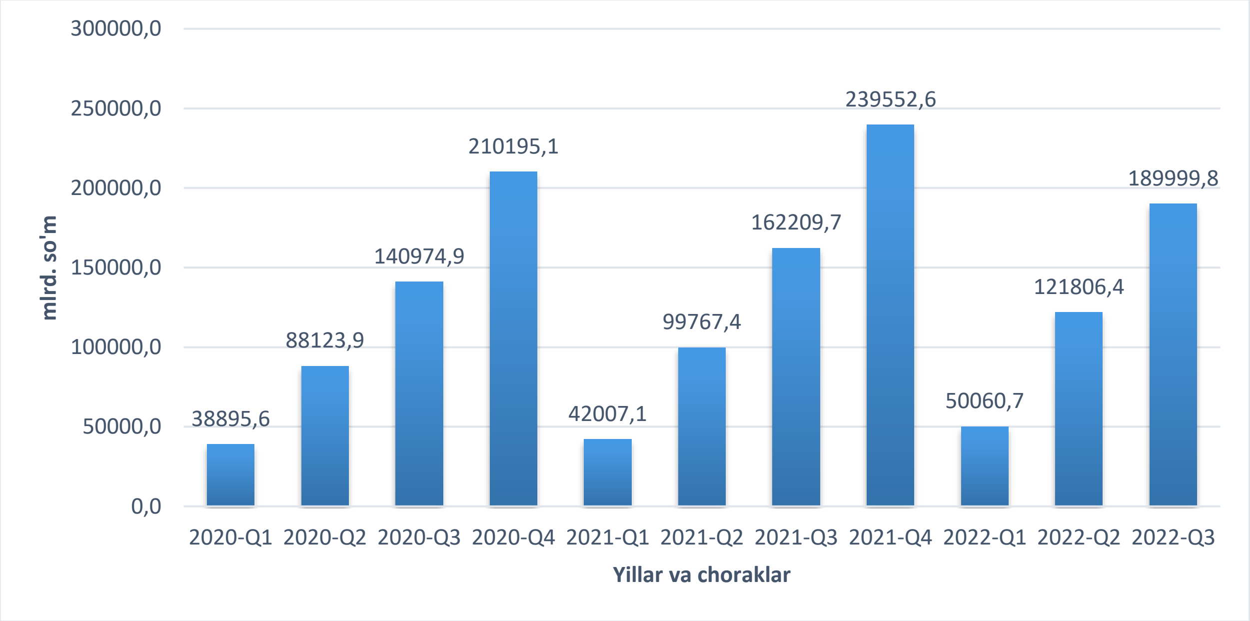

1-rasm. O'zbekiston Respublikasida asosiy kapitalga oʻzlashtirilgan investitsiyalar miqdori

Jami investitsiyalar hajmida, markazlashgan moliyalashtirish manbalari hisobidan moliyalashtirilgan asosiy kapitalga investitsiyalarning ulushi, 2021- yilning mos davridagi ulushiga nisbatan 6,3 % punktga kamayib, 13,7 % ni yoki 26,1 trln. soʻmni tashkil etdi. Mos ravishda, markazlashmagan moliyalashtirish manbalari hisobidan 163,9 trln. soʻm yoki jami investitsiyalarning 86,3 % investitsiyalari oʻzlashtirilib, 2021- yilning mos davridagi koʻrsatkichga nisbatan 6,3 % punktga koʻpaydi.

2022- yilning yanvar-sentyabr oylarida korxona va tashkilotlarning oʻz mablagʻlari hisobidan moliyalashtirilgan asosiy kapitalga investitsiyalar – 62,6 trln. soʻm yoki jami asosiy kapitalga investitsiyalarning 32,9 % ini tashkil etdi.

Bevosita toʻgʻridan-toʻgʻri xorijiy investitsiyalar hisobidan moliyalashtirilgan investitsiyalardan Oʻzbekiston Respublikasi boʻyicha 23,7 trln. soʻm, yoki 2021- yilning mos davridagi koʻrsatkichga nisbatan 0,8 % punktga kamaygan holda jami investitsiyalardagi ulushi 12,5 % ga teng investitsiyalar oʻzlashtirildi.

Asosiy kapitalga investitsiyalarning moliyalashtirish manbalari boʻyicha tarkibida eng yuqori oʻsish surʼati korxona va tashkilotlarning oʻz mablagʻlari hisobidan moliyalashtirilgan investitsiyalarda kuzatilib, 2021- yilning mos davriga nisbatan 131,4 % ni tashkil etganligi qayd etildi.

Kafolatlanmagan va boshqa xorijiy investitsiya va kreditlar hisobidan 40,0 trln. soʻm investitsiyalar oʻzlashtirilib, jami asosiy kapitalga investitsiyalar hajmidagi ulushi 2021- yilning mos davridagi koʻrsatkichga nisbatan 2,0 % punktga kamayib, 21,0 % ni tashkil etdi.

Bugungi kunda investitsion loyihalashtirish amaliyotida loyihaviy risklarni tahlil qilish tushunchalari endigina yuzaga keldi, biroq avval toʻplangan xalqaro tajribani hisobga olganda risklarni tahlil qilish har qanday investitsion loyihalar biznes-rejasining ajralmas qismi boʻlib qoldi. Shuni alohida taʼkidlash joizki, investitsion loyihalar ekspertizasida loyiha boʻyicha barcha maʼlumotlardan foydalaniladi, maʼlumotlarning toʻgʻriligi chuqur oʻrganiladi, kutilishi mumkin boʻlgan salbiy holatlar va uning oqibatlari baholanadi. Bundan tashqari, risklarni tahlil qilish loyihalar ekspertizasidan uni amalga oshirishni boshqarish jarayoniga oʻtishda “koʻprik” vazifasini oʻtaydi.

Umuman olganda, risk – bu yoʻqotish ehtimolidir. Loyiha riski loyihani muvaffaqiyatli amalga oshirishdagi xavf-xatar darajasini anglatadi. Hozirgi kunda amaliyotda loyiha risklarini tahlil qilishga imkon beruvchi turli yondashuvlar va usullar qoʻllanilmoqda. Investitsion loyihalarni amalga oshirishning maqsadga muvofiqlik masalasini hal etishda risk tahlili asosiy oʻrinni egallab, bu asosida loyiha yuzasidan mumkin boʻlgan barcha yoʻqotishlar oʻrganilib, ularning oldini olish yoki tegishli vaziyatlarda ularni benuqson hal etish yoki pasaytirish choralari ishlab chiqiladi. Riskdan keladigan yoʻqotishlarni kamaytirish yoki barham top tirish va ular bilan bogʻliq salbiy oqibatlarni kamaytirish usullarini taklif etish uchun, eng avvalo, risklarning vujudga kelishiga imkon beruvchi omillarni aniqlash, ularning ahamiyatini baholash, yaʼni “risk tahlili” deb nomlanuvchi ishni bajarish lozim boʻladi. Risk tahlilining maqsadi investorga investitsiya loyihasini amalga oshirishda qatnashishning maqsadga muvofiqligi toʻgʻrisidagi qarorlarni qabul qilish va mumkin boʻlgan moliyaviy yoʻqotishlardan himoyalanish boʻyicha chora- tadbirlar ishlab chiqish uchun kerakli maʼlumotlarni taqdim etishdan iborat.

Shunga koʻra, risk tahlilini loyihaning barcha ishtirokchilari mustaqil tarzda olib borishlari maqsadga muvofiqdir. Risk tahlili investitsion loyihaning barcha ishtirokchilari — buyurtmachilar, bank, sugʻurta kompaniyalari, lizing kompaniyalari, mol yetkazib beruvchilar tomonidan olib borilishi lozim. U, odatda, bir-birini toʻldiruvchi ikki turga:

- risklarning turlari, omillari va doirasini aniqlash maqsadini koʻzlovchi sifat tahlili;
- alohida risklar kabi loyihalarning ham hajmini hisoblash imkonini beruvchi miqdoriy tahlil.

Risklarni baholash risklarni pasaytirish usullarini qoʻllashdan iboratdir. Risklarni baholash deganda risk darajasini sifat va miqdor jihatdan aniqlash tushuniladi. Risklarni pasaytirish usullari turlicha boʻlib, ular risk turiga va risk guruhiga qarab tanlanadi. Birinchi bosqichda risklar tahlili loyiha tashabbuskorlariga investitsiya kiritish yoki kiritmaslik haqida sodir boʻlishi mumkin boʻlgan zararlar haqida maʼlumot beradi. Ammo risklar loyiha hayotini barcha bosqichlarida boʻlganligi sababli risklar tahlili loyiha tugagunga kadar davom etadi. Umuman olganda, risklarni aniqlash — sifat tahliliga; risklarni baholash — miqdor tahliliga taalluqlidir. Risk tahlilining miqdor usullari orasida ommabop usullar quyidagilardir: statistik usul, statistik tajribalar usuli; maqsadga muvofiq keladigan xarajatlar tahlili; ekspert baholash; analitik usullar va boshqalar. Risk tahlilining ahamiyati investitsiya loyihasining salohiyatli ishtirokchisiga, investorlarga loyihani maqsadga muvofiq tarzda amalga oshirish haqidagi qarorlarini qabul qilishi uchun zaruriy maʼlumotlarni berishi bilan izohlanadi.

Risklarni boshqarish — bu risk va foyda miqdorini oqilona qoʻshilmasini aniqlashga qaratilgan harakatlardir. Risklarni boshqarishning asosiy maqsadi — ularni pasaytirish hisoblanadi. Risklarni boshqarish quyidagi asosiy bosqichlarga boʻlinadi:

1. Risk omilini aniqlash;
2. Risk omilini tahlil qilish va baholash;
3. Risklarni pasaytirish boʻyicha ishlarni rejalashtirish yoki risk oqibatlarini bartaraf etish;
4. Risklarni oldini olish va nazorat qilish;
5. Risklarni boshqarish usullarini tanlash va qoʻllash;
6. Risk vaziyatlari va ularni oqibati haqida maʼlumot toʻplash va kelajakka tavsiyalar tuzish.

Risk omilini aniqlash deganda risk sababini, yaʼni loyihaga taʼsir qila oladigan voqea yoki vaziyatlarni aniqlash tushuniladi. Riskni boshqarishdan maqsad eng avvalo riskning oldini olishdir. Qaror qabul qilayotgan shaxs yuz berishi mumkin boʻlgan noxush voqealarning oqibatini yaqqol tasavvur etishi kerak. Bu uning keyingi harakatlarini belgilab beradi. Bank boshqaruvi xodimlari oʻz ishlarida amal qilish uchun xatarni oldini olish taktika va strategiyasini ishlab chiqishi kerak.

Risklarni boshqarishdagi asosiy vazifa — amaldagi bozor konyunkturasiga mos darajada risklarni minimallashtirish, kreditlash xizmatlari bozorida bank pozitsiyasini minimum saqlab qolishdir.

Riskni boshqarishdagi asosiy yoʻllar quyidagilar: risklarni ajratish; risklarni loyiha ishtirokchilari oʻrtasida taqsimlash; moddiy taʼminotni olish (garov); moliyaviy taʼminotni olish (kafolat yoki kafillik); risklarni kredit boʻyicha yuqori foiz stavkasiga koʻchirish; risklarni venchur kreditlashga qabul qilish; qarzlar boʻyicha yoʻqotishlarni qoplash uchun fondlarni shakllantirish va boshqa. Bular riskni boshqarish boʻyicha quyidagi ish yoʻnalishlarini talab qiladi: har bir mijoz boʻyicha doimiy monitoring olib borish; maʼlum bir mijozning asosiy xoʻjalik faoliyatiga aloqador tarmoq holatining doimiy monitoringini yuritish; kafolatni jalb qilish va tahlil etish; risk uchun kompensatsiya olish (garov, kafolat va boshqalarni amalga oshirish). Risklarni ajratish deganda moliyalashtirish manbalarining harakatidagi ogʻirlikni qarzdorning oʻzi bilan birgalikda boshqa bir necha investorlar oʻrtasida boʻlinishi tushuniladi. Yirik qarzdorlarning loyihalarini moliyalashtirishda bu tabiiy, bu amaliyot kichik tadbirkorlik doirasidagi tadbirkorlar uchun keng tarqalmagan. Bu shu bilan bogʻliqki, soʻralayotgan kreditning chegaralangan summasida investorlar oʻrtasida risklarni taqsimlanishi va nazorati boʻyicha operatsion xarajatlar bank kreditlash riskini kamaytirishga qilinadigan iqtisodni oshirishi mumkin.

Riskni boshqarishda loyiha ishtirokchilaridan tashqari sugʻurta tashkilotlari ham bevosita ishtirok etadi. Ular riskni baholashda oʻz usullari va yoʻllarini amalga oshiradilar, bu amalga oshirish reja — dasturlarini nazorat qilib boradilar.

Natijalarni baholash — bu maʼlum bir loyiha doirasidagi risk- menejmenti boʻyicha faoliyatlarining yigʻindisi. U keng maʼlumotlar toʻplami asosida oʻtkaziladi va risk tahliliga tuzatishlar kiritish, risk- menejmentining alohida choralarini qoʻllash, samaradorligini baholash, riskni boshqarishda barcha qilingan xarajatlarni baholash maqsadida 53 oʻtkaziladi. Natijalarni baholash orqali olingan koʻrsatma va xulosalar keyingi loyihalarni amalga

oshirishda qoʻllaniladi. Investitsiya loyihasi riskini baholash usullari orasida eng koʻp qoʻllaniladiganlari quyidagilar:

- loyihaning sezgirlik tahlili;
- “Zararsizlik nuqtasi”ni aniqlash;
- barqarorlikni tekshirish usuli.

Yuqorida koʻrib oʻtilgan riskni boshqarish bosqichlari va riskni baholash usullari yordamida risk sababli boʻladigan yoʻqotishlarni pasaytirish, ular bilan bogʻliq koʻngilsiz oqibatlarni kamaytirish usullarini taklif qilish mumkin. Loyiha risklarini boshqarishning u yoki bu turdagi vositalarining, mexanizmlarining qoʻllanilishi amalga oshirilayotgan investitsiya loyihalari risklarining aniq turlari va ularni keltirib chiqaruvchi omillar koʻlamiga, shuningdek, ularning loyihani amalga oshirish natijalariga taʼsiriga bogʻliqdir.

Risklar barcha loyihalar uchun umumiy boʻlgani kabi har bir investitsiya loyihasining oʻziga xos xususiyatlariga, muayyan tasniflariga qarab maxsus risklar ham boʻlishi mumkin. Bunday sharoitlarda risklarni tahlil etish, ularni boshqarish vositalarini ishlab chiqishda kuchli va tajribali mutaxassisning malakali bilimiga tayaniladi. Bunda loyiha risklarini boshqarish bir martalik yoki bitta jarayondan iborat boʻlmasdan, balki u bir qancha bosqichlarni oʻz ichiga qamrab oladi.

Bu jarayonlar investitsiya loyihasini amalga oshirishdagi risklarni pasaytirish yoki bartaraf etishnigina emas, balki loyihaning ijobiy natijalarini taʼminlash yoki oshirishga ham boʻysundirilgan boʻladi. Quyida investitsiya loyihalarini ishlab chiqishda aniqlanuvchi, hisobga olinuvchi risklarni tahlil qilish va ularni loyihani ishlab chiqish va amalga oshirish jarayonlaridagi boshqarish tizimining bosqichlari keltirilgan:

- risklarni boshqarishni rejalashtirish;
- risklarni tasniflash;
- risklarni sifatli baholash;
- risklarni miqdoriy baholash;
- risklarni rejalashtirish (aniqlash) va ularni hal etish uslublarini tanlash;
- risklarning monitoringini olib borish.

Loyiha risklarini boshqarishning yuqoridagi barcha bosqichlari bir- biri bilan oʻzaro bogʻliqlikka ega. Har bir bosqich har bir loyihada bir marta bajariladi.

Xulosa. Investitsiya loyihalarining amalga oshiriladigan tarmoq xususiyatiga qarab yuqorida tilga olingan bosqichlar qisman oʻzgarib turishi mumkin. Masalan, elektroenergetika va transport, neft va neftni qayta ishlash tarmoqlari va shu kabi davlat ahamiyatiga ega boshqa tarmoqlar iqtisodiyotning boshqa tarmoqlariga nisbatan qatʼiy yuqori ahamiyat kasb etuvchi davlat tomonidan nazorat qilib boriluvchi tarmoqlar hisoblanadi.

1. Risklarni boshqarishni rejalashtirish. Risklarni boshqarishni rejalashtirish deganda aniq loyiha boʻyicha boshqarishni rejalashtirish va qarorlarni qabul qilish jarayoni tushuniladi. Shuningdek mazkur jarayon oʻz ichiga loyiha risklarini boshqarish jarayonini kadrlar bilan taʼminlashni tashkil etishni ham qamrab olishi lozim.

2. Risklarni tasniflash. Risklarni tasniflash jarayoni doirasida loyihaga haqiqatan ham taʼsir koʻrsatishi mumkin boʻlgan risklar aniqlanadi va bu risklarning tasnifi keltiriladi.Shuni taʼkidlash lozimki, investitsiya loyihalarini amalga oshirishda risklarni tasniflash ularni boshqarishning eng muhim jarayonlaridan hisoblanadi.

3. Risklarni sifatli baholash. Risklarni sifatli baholash – loyihada tasniflangan risklarning sifatli tahlilini amalga oshirish va ulardan eng xatarlilarini ajratib olishdir. Risklarni sifatli baholash risklarning paydo boʻlish shart-sharoitlarini baholashni va ularning standart yoki nostandart usullar va vositalar bilan loyihaga taʼsiri aniqlanadi. Bizning fikrimizcha, aksariyat hollarda tahlilning universal usullarini qoʻllash olinadigan natijalarning koʻzlangan darajadagi ishonchligini taʼminlashga imkon bermaydi.

4. Risklarni miqdoriy baholash. Adabiyotlarda risklarni miqdoriy baholash sifatida risklarning paydo boʻlish ehtimolligini aniqlash va ularning loyihaga taʼsiri tushuniladi. Fikrimizcha, miqdoriy tahlil, aksariyat hollarda, risklarni boshqarishning mustaqil bosqichi hisoblansa-da, u risklarni sifatli baholash bosqichi bilan uzviy bogʻliqlikda qoʻllanilishi lozim.

5. Risklarni rejalashtirish (aniqlash) va ularni hal etish uslublarini tanlash. Adabiyotlarda risklarni rejalashtirish (aniqlash) va ularni hal etish uslublarini tanlash sifatida loyihaga salbiy taʼsir koʻrsatuvchi risklarni pasaytirish uslublari va texnologiyalarini ishlab chiqish tushuniladi.

6. Risklarning monitoringini olib borish. Risklarning monitoringini olib borish bosqichi doirasida aniqlangan risklar, bartaraf etilmagan risklar va risklardan himoyalash rejasining bajarilishi taʼminlanganligi aniqlanadi hamda uning samaradorligini baholash ishlari olib boriladi.

Shuni eʼtiborga olish lozimki, investitsiya loyihalari risklarini boshqarishda ularning tahlil qilinish natijalariga asoslanib, boshqarish usullari tanlanadi.

Литература/Адабиётлар/References:

1. Oʻzbekiston Respublikasi Prezidentining “2022 — 2026-yillarga moʻljallangan yangi Oʻzbekistonning taraqqiyot strategiyasi toʻgʻrisida”gi Farmoni. 28.01.2022 yildagi PF-60-son.
2. Финансовый менеджмент: теория и практика: Учебник / Под ред. Е. С. Стояновой. — 5-е изд., перераб.и доп.— М.: Изд-во «Перспектива», 2003. — 656 с.
3. Риски в современном бизнесе / П.Г. Грабовый, С.Н. Петрова, С.И. Полтавцев и др. — М.: Изд-во «Алане», 1994.
4. Чалый-Прилуцкий, В. А. Рынок и риск. Методические материалы по анализу, оценке и управлению риском / В. А. Чалый-Прилуцкий. М. : НИУР : Центр СИНТЕК, 1994.
5. Экономический риск: сущность, методы измерения, пути снижения : Учеб. пособие / В. М. Гранатуров. - 2. изд., перераб. и доп. - Москва : Дело и сервис, 2002. - 158 с.
6. Абдуллаева Ш.З. Банк рисклари ва кредитлаш. Ўқув қўлланма. – Т.: Молия, 2002 й.
7. Kurbonalievna, I. G., & Adxamovna, B. G. (2021). Innovative solutions for effective conflict resolution in higher education institutions. South Asian Journal Of Marketing & Management Research, 11(6), 33-37.
8. Kurbonalievna, I. G., & Adxamovna, B. G. (2021). The main causes of conflicts in higher educational institutions and the concept of their management. Asian Journal Of Multidimensional Research, 10(6), 239-244.
9. Kurbonaliyevna, I. G. (2022). TOʻGʻRIDAN-TOʻGʻRI XORIJIY INVESTITSIYALARNI JALB ETISHNING MILLIY IQTISODIYOT UCHUN AHAMIYATI. Zamonaviy taʼlim: muammo va yechimlari, 1, 271-275.
10. Исомитдинова, Г. (2023). INVESTITSIYALARNING IQTISODIY AHAMIYATI VA UNING YANGI RIVOJLANISH TENDENSIYALARI. Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари/Актуальные проблемы социально-гуманитарных наук/Actual Problems of Humanities and Social Sciences., 3(5), 88-98.

11. Asrorbek, B. (2024). The Company's Relationship Systems with Commercial Banks. Journal of Intellectual Property and Human Rights, 3(1), 28-37.
12. Ibroximovna, N. I. (2022). KORXONALARDA EKSPORT-IMPORT OPERASIYALARINI HISOBINI TAKOMILLASHTIRISH MASALLALARI. SO 'NGI ILMIY TADQIQOTLAR NAZARIYASI, 5(2), 274-283.
13. Кудбиев, Д., & Нишонова, И. И. (2022). Особенности Учет Экспортно-Импортных Операций В Узбекистане. Central Asian Journal of Innovations on Tourism Management and Finance, 3(11), 11-23.
14. Исомитдинова, Г. К. (2022, May). Иностранные инвестиции-основа развития национальной экономики. In International Conference on Research Identity, Value and Ethics (pp. 202-205).
15. Якубов, В. Г. (2022). Теоретические Основы Оценки Стоимости Бизнеса. Central Asian Journal of Innovations on Tourism Management and Finance, 3(12), 28-39.
16. Tohirovich, Q. N. (2023). Specifics of Accounting for Lease Operations of the Organization. Journal of Sustainability in Integrated Policy and Practice, 1(2), 31-38.
17. Qudbiyev, N. T. (2023). KORXONALARNING INNOVATSION STRATEGIYASINI ISHLAB CHIQISH XUSUSIYATLARI: KORXONALARNING INNOVATSION STRATEGIYASINI ISHLAB CHIQISH XUSUSIYATLARI.
18. Atabaeva, Z. A., & Khojaev, A. S. (2020). Investment activity and analysis of investment projects. ISJ Theoretical & Applied Science, 5(85), 714-720.

ISSN: 2181-1342 (Online)
Сайт: https://scienceproblems.uz
DOI: 10.47390/SPR1342V4I3Y2024

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОИЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 3 (4) – 2024

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари” электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил: scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).